

Πρόλογος

Στο βιβλίο του Αντώνη Ζαρκανέλα περιγράφεται με πλούσιο πραγματολογικό υλικό η κατάσταση που επικρατούσε στον νομό Πιερίας κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Μια κατάσταση που δεν απείχε πολύ από τα όσα συνέβαιναν και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Εμφύλια βία, βία των κατακτητών και πράξεις αντίστασης.

Το κυρίαρχο, όμως, στοιχείο αυτής της ταραγμένης περιόδου ήταν το γεγονός ότι ο αγώνας κατά των δυνάμεων Κατοχής συνοδευόταν και από μικρούς, τοπικούς εμφύλιους πολέμους. Ή να το πω διαφορετικά, ο αντιστασιακός αγώνας ήταν το όχημα για την κυριαρχία της Αριστεράς τόσο μέσα στα χρόνια της Κατοχής, όσο κυρίως μετά την Απελευθέρωση. Το ερώτημα που ανακύπτει είναι γιατί τα όσα εξιστορεί ο συγγραφέας, με πλήρη τεκμηρίωση, ότι συνέβησαν στην Πιερία, τα ίδια ακριβώς συνέβησαν σχεδόν σε όλες τις περιοχές της υπόδουλης Ελλάδας; Γιατί παρουσιάστηκε αυτή η ομοιόμορφη συμπεριφορά των πολιτικών και στρατιωτικών δυνάμεων που επρόκειντο στο ΚΚΕ;

Για να δώσουμε την απάντηση θα πρέπει να ανατρέξουμε στο κλίμα που επικρατούσε τότε στο παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα. Όλα τα κομμουνιστικά κόμματα έπρεπε να ισορροπήσουν μεταξύ της αντιφασιστικής συμμαχίας και της στρατηγικής της κατάληψης της εξουσίας, ευθύς ως η ναζιστική Γερμανία ηττάτο. Έπρεπε να κάνουν ένα συνδυασμό τακτικών κινήσεων που απαιτούσε οξυδέρκεια και πολιτική αντίληψη, ώστε να μπορούν να αναλύουν τον συσχετισμό των δυνάμεων που επικρατούσε στην περιοχή τους. Συγχρόνως, οι ηγετικές ομάδες των κομμουνιστικών κομμάτων ήταν εξοπλισμένες θεωρητικά με έναν μαρξισμό, όπως τον μετασχημάτισε ο Λένιν και τον κωδικοποίησε ο Στάλιν. Μια ολοκληρωτική θεωρία που δεν άφηνε χώρο για καμιά άλλη φωνή, που καλλιεργούσε το μίσος και τον φθόνο και που οδήγησε στα γκούλαγκ και στην περίοδο του Μεγάλου Τρόμου στην ίδια τη Σοβιετική Ένωση.

Στην Ελλάδα, την ηγεσία του ΚΚΕ την αποτελούσαν άνθρωποι αμόρφωτοι, χωρίς στοιχειώδη παιδεία, που έμαθαν τον μαρξισμό στην σταλινική εκδοχή του στις κομματικές σχολές της Σοβιετικής Ένωσης. Διδάχτηκαν πως δεν υπάρχει οίκτος για τους ταξικούς εχθρούς και πως για την τελική επικράτηση έπρεπε να χρησιμοποιηθούν όλες οι μορφές του αγώνα. Η νόμιμη και η παράνομη. Η ειρηνική και η ένοπλη. Αυτό ακριβώς συνέβη στην Ελλάδα την περίοδο 1943-1944, αυτό ακριβώς συνέβη και στην Πιερία. Το σύνθημα που επικρατούσε και που καθόρισε την τύχη χιλιάδων Ελλήνων ήταν «πας μη μεθ' ημών, γκεσταπίτης». Το είπε αυτό απερίφραστα ο Σιάντος το 1943 και αποτέλεσε το δόγμα επάνω στο οποίο κινήθηκαν όλες οι οργανώσεις του ΚΚΕ, πολιτικές και ένοπλες. Αντικειμενικός σκοπός η υποταγή ή η εξόντωση. Στη λογική των κομμουνιστών δεν εννοείτο να υπήρχε ο Κούκος. Ήταν αδιανόητο να υπήρχε περιοχή που να μην την ήλεγχε το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Από την άλλη τη μεριά, όσοι δεν ήθελαν να υποταχθούν στους κομμουνιστές, ελάχιστα περιθώρια επιλογών είχαν. Ο συγγραφέας στο

βιβλίο του καταγράφει με την ιστορική μέθοδο του «έζησα, είδα, άκουσα,», δηλαδή μέσα από μαρτυρίες, την αδυναμία του μεμονωμένου ανθρώπου απέναντι στην πίεση και στην οργανωμένη βία, τον φόβο και την αγωνία που βίωνε για το αύριο, τα τραύματα που άφηναν οι συλλήψεις και οι βιαιότητες τόσο στον ίδιο, αν επιζούσε τελικά, όσο και στους οικείους του. Απροστάτευτος, αντιλαμβανόταν ότι η ζωή του ήταν εντελώς ασήμαντη γι' αυτούς που πίστευαν πως ο τελικός σκοπός ήταν υπεράνω όλων.

Το βιβλίο του Αντώνη Ζαρκανέλα, πέραν όλων των άλλων, δίνει πολλές χρήσιμες πληροφορίες στον αναγνώστη, παραθέτοντας στοιχεία και ονοματεπώνυμα, που ουδείς μπορεί να αμφισβητήσει. Έτσι λεπτομερώς αναφέρεται στην αποκληθείσα «μαύρη Πέμπτη της Πιερίας», όταν οι Γερμανοί συνέλαβαν, στις 6 Μαΐου 1943, 100 πολίτες της Κατερίνης, που στην πλειονότητά τους ήταν αστοί νοικοκυραίοι. Μέσα από την πορεία τους μαθαίνει ο αναγνώστης, παρεμπιπτόντως, για την ιστορία του στρατοπέδου «Παύλου Μελά» στη Θεσσαλονίκη, όπου και φυλακίσθηκαν οι συλληφθέντες και για τη συντροφικότητα της φυλακής που αναπτύχθηκε μεταξύ τους. Από το βιβλίο του Αντώνη Ζαρκανέλα, μάθαμε λεπτομέρειες για το σανατόριο Πέτρας Ολύμπου, για τον γκρεμό στο εξωκλήσι της Αγίας Κόρης και για το ξωκλήσι του Προφήτη Ηλία στο Λιτόχωρο. Τόποι που ανακαλούν τραυματικές μνήμες.

Μακάρι να είχαμε και άλλες ανάλογες έρευνες και αφηγήσεις για περιοχές της Ελλάδας για τις οποίες δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα στοιχεία για την περίοδο 1941-1949. Το ανά χείρας βιβλίο θα πρέπει να βρίσκεται στη βιβλιοθήκη όσων πραγματικά ενδιαφέρονται να μάθουν τι συνέβη στην Ελλάδα την περίοδο των εμφύλιων συγκρούσεων της δεκαετίας του '40.

Σάκης Μουμτζής